

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
з дисципліни**

**“СОЦІОЛОГІЯ КУЛЬТУРИ”
(для спеціалістів, магістрів)**

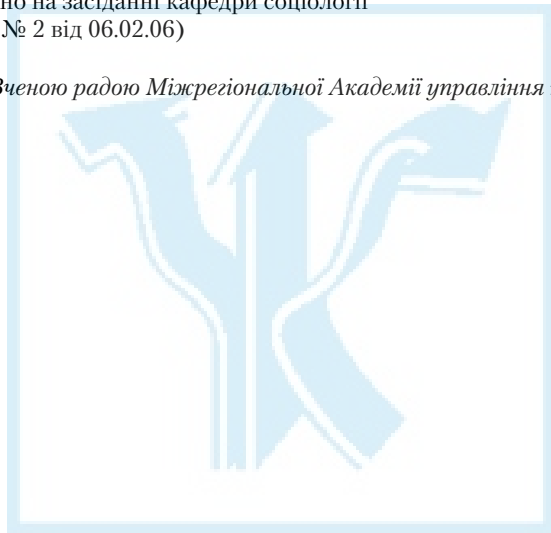
МАУП

Київ 2006

Підготовлено професором кафедри соціології *А. О. Ручкою* і викладачем кафедри соціології *А. О. Петренко-Лисак*

Затверджено на засіданні кафедри соціології
(протокол № 2 від 06.02.06)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

МАУП

Ручка А. О., Петренко-Лисак А. О. Методичні рекомендації до семінарських занять з дисципліни “Соціологія культури” (для спеціалістів, магістрів). — К.: МАУП, 2006. — 14 с.

Методична розробка містить пояснювальну записку, план семінарських занять, орієнтовну тематику рефератів, а також список літератури.

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП),
2006

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Семінарські заняття курсу “Соціологія культури” у світлі міждисциплінарного характеру орієнтовані на розгляд як культурного аспекту соціального життя, так і соціального аспекту культурного життя, а отже, передбачено використання соціологічного й культурологічного підходів до вивчення явищ культури.

Така спрямованість семінарських занять має на меті продемонструвати студентам як соціальну обумовленість культурних артефактів, так і механізм їх включення в життя суспільства; з’ясувати, що форми соціальності породжуються й регулюються не стільки засобами політичного або економічного впливу чи тиску, скільки завдяки культурним атракторам, проектам, програмам тощо; сприяти розумінню того, що культурна регуляція на основі певного універсуму цінностей, взірців і смислів є в цілому не стільки проявом стихійної регламентації людського життя, скільки результатом цілеспрямованої діяльності різноманітних інститутів культури: соціальних, освітніх, художніх, медіальних, релігійних, рекреаційних тощо, функціонування яких, у свою чергу, підлягає загальним закономірностям суспільного життя.

Соціологія культури, як окрема галузь соціологічної науки, зосереджується на вивченні механізмів функціонування культури в суспільстві. У широкому розумінні вона охоплює всю проблематику суспільного життя, розглядаючи його під своїм специфічним кутом зору як цілісну систему культури. У цьому плані соціологія культури виробляє і застосовує соціокультурний підхід до соціальної дійсності, який передбачає розуміння суспільства як єдності культури і форм соціальності. Специфіка цього підходу в тому, що він інтегрує три фундаментальних виміри людського буття (людина в її співвідношенні з суспільством і культурою, характер культури, тип соціальності), кожен з них не зводиться до інших і не виводиться з них, проте всі вони взаємопов’язані та впливають один на одного як найважливіші складові суспільного життя.

У межах семінарських занять з соціології культури стимулюються як теоретичні узагальнення знань щодо соціокультурних структур і процесів, так і емпіричні знання про особливості та тенденції їх функціонування. Все це, звичайно, зумовлює значущість семінарських занять з соціології культури, їх функції та завдання у процесі соціологічного пізнання в цілому.

Завдання семінарських занять:

- прищепити студентам навички користування соціокультурним підходом до суспільних явищ;
- навчити обґрунтовано виділяти культурний аспект соціального життя і соціальний аспект культурного життя;
- навчити аналізувати механізм і особливості впливу культури на суспільне життя;
- привернути увагу до актуальних дослідницьких тем соціології сучасної української культури;
- сприяти вдосконаленню самостійних навичок роботи з науковими та літературними джерелами;
- стимулювати розвиток вміння вести дискусію та розширювати досвід участі в публічних обговореннях.

ПЛАН СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Вступ до курсу. Предмет і завдання курсу

1. Соціологія культури як наукова дисципліна. Її виникнення, становлення, об'єкт, предмет і завдання.
2. Місце соціології культури в системі соціологічного знання.
3. Специфіка культурно-соціологічного пізнання. Сутність соціокультурного підходу до суспільних явищ.
4. Методи культурно-соціологічних досліджень.

Питання для обговорення:

1. Хто і коли з соціологів минулого зініціював назву “соціологія культури”?
2. Охарактеризуйте основний внесок А. Вебера та К. Мангейма до становлення соціології культури як наукової дисципліни.
3. Визначте об'єкт і предмет соціології культури.
4. Який зв'язок має соціологія культури з іншими соціогуманітарними дисциплінами, що вивчають культуру?
5. Які завдання покликана вирішувати соціологія культури?
6. Охарактеризуйте специфіку культурно-соціологічного пізнання.
7. Сутність соціокультурного підходу до суспільних явищ?
8. Які методи застосовуються у культурно-соціологічних дослідженнях?

[Література: основна 2; 7; 10; 11;
додаткова 1; 15]

Тема 2. Культура як об'єкт соціологічного аналізу

1. Ідея і поняття культури. Еволюція уявлень про культуру. Основні способи визначення культури.
2. Антропологічна концепція культури. “Галузеве” розуміння культури.
3. Культура як соціологічний концепт.
4. Функції культури.
5. Культура і природа, культура і цивілізація.
6. Культурно-історичні епохи.
7. Основні типи й різновиди культури.
8. Принципи сприйняття культур.
9. Теорії соціокультурного розвитку.

Питання для обговорення:

1. Коли та у зв'язку із чим виникає ідея і поняття культури?
2. Які зміни у розумінні поняття культури сталися в Середньовіччі, добу Відродження і Просвітництва?
3. Основні способи визначення культури.
4. Поняття “галузеве” розуміння культури?
5. Специфіка соціологічного поняття культури.
6. Функції культури.
7. Відмінності між поняттями “культура і природа”, “культура і цивілізація”.
8. Особливості культурно-історичних епох.
9. Типи й різновиди культури, їх сутність і специфіка.
10. Принципи сприйняття культури, їх коротка характеристика.
11. Головні теорії соціокультурного розвитку.

[Література: основна 4; 5; 10;
додаткова 3; 19; 26; 35; 36]

Тема 3. Культура як система

1. Структура культури. Культурні елементи і комплекси. Субкультури і контркультури.
2. Культурні універсалії та культурна спадщина.
3. Інститути культури, їх спеціалізація та функції.
4. Культурне явище та його аспекти. Поняття культурної дії.
5. Символічна культура як універсум значень, символів і смислів. Основні царини символічної культури.
6. Культурні блага, цінності, взірці та норми.

Питання для обговорення:

1. Що таке культура як система?
2. З чого складається структура культури?
3. Що розуміється під культурними елементами й комплексами?
4. Особливості субкультури і контркультури.
5. Що розуміється під культурними універсаліями?
6. Зміст поняття “культурна спадщина”.
7. Як виникають інститути культури? Їх спеціалізація та функції.
8. Що таке культурне явище та які аспекти в ньому можна вирізнити?
9. Зміст поняття “культурна дія”.
10. Зміст і специфіка символічної культури.
11. Проаналізуйте особливості основних царин втілення символічної культури.
12. Визначте функції основних структурних елементів культури.

[Література: основна 2; 7; 10–12]

Тема 4. Культурні процеси

1. Поняття культурного процесу.
2. Види і зміст культурних процесів та їхня специфіка.
3. Чинники та наслідки культурних змін.
4. Соціальний аспект культурних процесів.

Питання для обговорення:

1. Визначте поняття культурного процесу.
2. Зміст продукування культурних артефактів.
3. Що таке культурна дифузія?
4. З чим пов'язані процеси інкультурації та культуралізації? Їх специфіка.
5. Зміст процесу акультурації.
6. Особливості культурної амальгамізації.
7. Сенс культурної ідентифікації.
8. Що розуміється під культурною комунікацією? Її різновиди.
9. Особливості сучасної культурної глобалізації.
10. Проаналізуйте джерела, чинники та наслідки сучасних культурних змін.

[Література: основна 2; 7; 9; 11; 12;
додаткова 9; 25; 26; 33; 36]

Тема 5. Механізми впливу культури на суспільне життя

1. Культура і суспільство як системна єдність. Поняття соціокультурної системи.
2. Соціалізація, інкультурація та культуралізація як основні механізми впливу культури на формування особистості.
3. Соціокультурне середовище як джерело ідентичностей, ідентифікацій та ціннісних орієнтацій.
4. Вплив мас-медіа на культурну активність.
5. Участь населення в культурному житті.

Питання для обговорення:

1. Культура і суспільство як системна єдність.
2. Поняття соціокультурної системи. Типи соціокультурних систем.
3. Специфіка основних механізмів впливу культури на формування особистості.
4. Проаналізуйте соціокультурне середовище як джерело ідентичностей, ідентифікацій та ціннісних орієнтацій.
5. Особливості впливу сучасних мас-медіа на культурну активність соціуму.
6. Проаналізуйте форми, чинники та тенденції участі населення в культурному житті.

[Література: основна 2; 7; 9–11;
додаткова 9; 15]

Тема 6. Соціокультурна диференціація сучасного суспільства

1. Соціальні верстви сучасного суспільства та їх культурні риси. Статусні символи, традиції, норми.
2. Поняття культурного капіталу та культурна компетентність різних соціальних верств.
3. Диференціація участі в культурному житті.
4. Етнокультурна розмаїтість соціуму.
5. Вплив постмодерну на соціокультурну диференціацію суспільства.
6. Проблема соціокультурної ідентичності в сучасному суспільстві.

Питання для обговорення:

1. Що таке соціокультурна диференціація суспільства?
2. Культурні риси соціальних верств сучасного суспільства.
3. Що таке статусні символи, традиції, норми?

4. Зміст понять культурного капіталу та культурної компетентності.
5. Від чого залежить диференціація участі населення в культурному житті?
6. Цінність етнокультурної розмаїтості соціуму.
7. Причини і форми соціокультурної диференціації в умовах постмодернізму.
8. Проблематизація соціокультурної ідентичності в сучасному суспільстві.
9. Причини і форми соціокультурної диференціації в умовах постмодернізму.
10. Проблематизація соціокультурної ідентичності в сучасному суспільстві.

[Література: основна 2; 9; 11; додаткова 1; 20; 22; 33]

Тема 7. Актуальні дослідницькі теми соціології української культури

1. Тенденції участі населення сучасної України в культурному житті суспільства.
2. Зміна ціннісних пріоритетів груп і верств українського соціуму. Механізм формування культурно-комунікаційних орієнтацій населення.
3. Молодіжні субкультури в період системних суспільних зрушень. Вплив мас-медіа на формування культурних смаків молоді.
4. Етнокультурні настанови населення України.
5. Формування нових соціокультурних ідентичностей і практик в умовах корінних соціетальних перетворень. Нагальні питання культурної політики держави.
6. Сучасні особливості міжкультурної комунікації. Проблема співвідношення культурної глобалізації та самотності культур.

Питання для обговорення:

1. Спрямованість і зміст тенденцій участі населення сучасної України в культурному житті суспільства.
2. Причини і чинники зміни ціннісних пріоритетів груп і верств українського соціуму.
3. Проаналізуйте сучасний механізм формування культурно-комунікаційних орієнтацій населення.

4. Які зміни відбуваються у молодіжних субкультурах у період системних суспільних зрушень?
5. Характер впливу мас-медіа на формування культурних смаків молоді.
6. Сучасні етнокультурні настанови населення України.
7. Як формуються нові соціокультурні ідентичності та практики в умовах корінних соціетальних перетворень?
8. Особливості сучасної міжкультурної комунікації.
9. Співвідношення культурної глобалізації та самотності культур сьогодення.

[Література: основна 2; 11;
додаткова 2; 11; 30; 31; 33]

ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ

До теми 1. Вступ до курсу. Предмет і завдання курсу

1. Соціологія культури як самостійна наукова дисципліна: передумови виникнення та її становлення.
2. Предмет і завдання соціології культури.
3. Специфіка культурно-соціологічного пізнання.
4. Сутність соціокультурного підходу до соціальної дійсності.
5. Методи культурно-соціологічних досліджень.

До теми 2. Культура як об'єкт соціологічного аналізу

1. Еволюція уявлень про культуру: від античності до новітніх часів.
2. Основні способи визначення культури: питання систематизації.
3. Антропологічна концепція культури та її "галузеве" розуміння.
4. Культура як соціологічний концепт.
5. Функції культури в суспільстві.
6. Культура і природа: питання співіснування.
7. Культура і цивілізація в епоху постмодерністських перетворень.
8. Раціональні та моральні доміанти культурно-історичних епох.
9. Основні типи й різновиди культури в сучасному суспільстві.
10. Національна культура: поняття, символи, канон.
11. Культурний релятивізм, етноцентризм, культурна інтегральність і мультикультуралізм як принципи сприйняття культур.
12. Еволюційна теорія соціокультурного розвитку (Г. Спенсер, Л. Морган, Ф. Енгельс, Дж. Фрезер).
13. Цивілізаційний підхід до соціокультурної динаміки (М. Данилевський, О. Шпенглер, А. Тойнбі, Л. Гумільов).

14. Концепція динаміки соціокультурних систем П. Сорокіна.
15. Культурно-соціологічні проблеми у працях Е. Дюркгейма, Г. Зіммеля, М. Вебера, А. Вебера, Ф. Знанецького.
16. Культурно-соціологічні проблеми у працях К. Мангейма, Н. Еліаса, Ю. Габермаса, П. Бурд'є.
17. Психологічний підхід до соціокультурних явищ (З. Фрейд, К. Юнг, А. Маслоу).
18. Проблеми культури в концепціях соціокультурної антропології (Р. Бенедікт, М. Мід, Г. Гірц).
19. Теорія культури у структурному функціоналізмі (Б. Малиновський, А. Радкліф-Браун, Р. Мертон, Т. Парсонс).
20. Особливості структуралістського підходу до вивчення явищ культури (К. Леві-Строс, М. Фуко).
21. Постмодерністське бачення соціокультурного розвитку (З. Бауман, У. Бек, Е. Гіденс, С. Леш).

До теми 3. Культура як система

1. Сучасна культура як система.
2. Субкультура як предмет соціологічного дослідження.
3. Контркультури в сучасному соціумі.
4. Культурна спадщина як джерело духовного зростання людини.
5. Культурні універсалії: поняття, зміст, функції.
6. Інститути культури, їх спеціалізація та функції.
7. Культурне явище та його аспекти.
8. Специфіка культурної дії.
9. Природа символічної культури та її регулятивні функції.
10. Основні царини втілення символічної культури.

До теми 4. Культурні процеси

1. Культурний процес: поняття, види, функції.
2. Специфіка продукування культурних артефактів.
3. Механізми культурної дифузії.
4. Взаємозв'язок та відмінності процесів соціалізації, інкультурації та культуралізації.
5. Специфіка процесу акультурації та його наслідки.
6. Форми та чинники культурної амальгаляції.
7. Культурна ідентифікація в сучасному соціумі.
8. Різновиди культурної комунікації та її наслідки.
9. Особливості сучасної культурної глобалізації.
10. Джерела, чинники та наслідки сучасних культурних змін.

До теми 5. Механізми впливу культури на суспільне життя

1. Культура і суспільство як системна єдність.
2. Соціокультурна система: поняття, типи, функції.
3. Основні механізми впливу культури на формування особистості.
4. Соціокультурне середовище як джерело ідентичностей, ідентифікацій та ціннісних орієнтацій.
5. Мас-медіа й культурна активність населення.
6. Форми, чинники та тенденції участі населення в культурному житті.

До теми 6. Соціокультурна диференціація сучасного суспільства

1. Соціокультурна диференціація сучасного суспільства: критерії, механізми, наслідки.
2. Культурні риси соціальних верств суспільства.
3. Статусні символи, традиції, норми.
4. Культурний капітал та культурна компетентність: зміст понять.
5. Причини і чинники диференціації участі населення в культурному житті.
6. Етнокультурна розмаїтість як форма горизонтальної диференціації соціуму.
7. Причини і форми соціокультурної диференціації в умовах пост-модернізму.
8. Проблема соціокультурної ідентичності в сучасному суспільстві.

До теми 7. Актуальні дослідницькі теми соціології української культури

1. Участь населення сучасної України в культурному житті: тенденції та проблеми.
2. Динаміка ціннісних пріоритетів сучасного українського соціуму.
3. Механізм формування культурно-комунікаційних орієнтацій населення сучасної України.
4. Молодіжні субкультури в період системних суспільних зрушень.
5. Вплив мас-медіа на формування культурних смаків молоді.
6. Етнокультурна розмаїтість сучасного українського соціуму.
7. Формування нових соціокультурних ідентичностей та практик в умовах корінних соціетальних перетворень.
8. Проблеми сучасної міжкультурної комунікації та шляхи їх вирішення.
9. Проблема самобутності культур в контексті культурної глобалізації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. *Витаньї І.* Общество, культура, соціологія. — М., 1984.
2. *Іонин Л. Г.* Соціологія культури: путь в нове тисячелітє. — М., 2000.
3. *Кравченко А. П.* Культурологія: Словарь. — М., 2000.
4. *Культурологія* / Под ред. Н. Г. Багдасарьян. — М., 1999.
5. *Культурологія. XX в.: Антологія.* — М., 1995.
6. *Минюшев Ф. И.* Соціологія культури: Учеб. посіб. — М., 2004.
7. *Михайлова Л. И.* Соціологія культури. — М., 1999.
8. *Моль А.* Соціодинаміка культури. — М., 2005.
9. *Победа Н. А.* Соціологія культури. — Одеса, 1997.
10. *Соціологія культури.* Навч. посіб. / За ред. О. М. Семашко, В. М. Пічі. — К.; Львів, 2002.
11. *Соціологія:* Навч. посіб. / За ред. С. О. Макєєва. — К., 2005.
12. *Черниш Н. Й.* Соціологія: Курс лекцій. — Львів, 1998.

Додаткова

1. *Вебер М.* Избранное: Образ общества. — М., 1994.
2. *Гриценко О.* Культура і влада. Теорія і практика культурної політики в сучасному світі. — К., 2000.
3. *Гуревич П. С.* Філософія культури. — Одеса, 1997.
4. *Дмитриевский В. Н.* Социальное функционирование театра и проблемы современной культурной политики. — М., 2000.
5. *Жулинський М. Г.* Заявити про себе культурою. — К., 2001.
6. *Історія української культури* / За ред. І. Крип'якевича. — К., 1994.
7. *Капітон В. П.* Культура і об'єктивні закони. — Дніпропетровськ, 2000.
8. *Крисаченко В. С., Хилько М. І.* Екологія. Культура. Політика. — К., 2000.
9. *Культура* имеет значение. Каким образом ценности способствуют общественному прогрессу / Под ред. Л. Харрисона, С. Хантинтона. — М., 2002.
10. *Культура:* Поточний бібліографічний список. — К., 2001.
11. *Культурне відродження в Україні.* — Львів, 1993.
12. *Культурологія.* Навч. посіб. / Упоряд. О. І. Погорілий, М. А. Собацький. — К., 2005.
13. *Легенький Ю. Г.* Дизайн: культурологія та естетика. — К., 2000.

14. *Малиновский Б.* Научная теория культуры. — М., 2000.
15. *Манхейм К.* Избранное: Социология культуры. — М.; СПб., 2000.
16. *Маркарян Э. С.* Теория культуры и современная наука. — М., 1983.
17. *Медиа* в выборах: между политикой и культурой (контент-анализ политической прессы) / Под ред. Н. В. Костенко. — К., 1999.
18. *Найдорф М.* Введение в теорию культуры. — Одесса, 2000.
19. *Павленко Ю. В.* Історія світової цивілізації: соціокультурний розвиток людства: Навч. посіб. — К., 1999.
20. *Парсонс Т.* О структуре социального действия. — М., 2000.
21. *Позинкевич Р. О.* Освіта в системі культури. — Луцьк, 2000.
22. *Попович М. В.* Нарис історії культури України. — К., 1998.
23. *Ручка А. О., Танчер В. В., Сорока Ю. Г.* Соціологія культури в новому тисячолітті: Навч. посіб. — Х., 2002.
24. *Свитзинський А. В.* Самореалізація і культура. — К., 1999.
25. *Сорокин П.* Социальная и культурная динамика: Исследование изменений в больших системах искусства, истины, этики, права в общественных отношениях. — СПб., 2000.
26. *Сорокин П. А.* Человек. Цивилизация. Общество. — М., 1998.
27. *Соціокультурні ідентичності та практики* / За ред. А. Ручки. — К., 2002.
28. *Українська культура* / Лекції за ред. Д. Антоновича. — К., 1993.
29. *Українська художня культура* / За ред. І. Ф. Ляшенка. — К., 1996.
30. *Українське суспільство на порозі третього тисячоліття* / За ред. М. О. Шульги. — К., 1999.
31. *Українське суспільство: десять років незалежності (соціологічний моніторинг та коментар науковців)* / За ред. В. М. Ворони, М. О. Шульги. — К., 2001.
32. *Феномен української культури: методологічні засади осмислення* / За ред. В. Шинкарука, Є. Бистрицького. — К., 1996.
33. *Фролов С. С.* Основы социологии. — М., 1997.
34. *Цимбалюк Н. М.* Організація та методика культурно-дозвіллевої діяльності. — Ч.1. Теоретичні основи культурно-дозвіллевої діяльності. — К., 2000.
35. *Человек и общество: Хрестоматия* / Под ред. С. А. Макеева. — К., 1999.
36. *Яковец Ю. В.* История цивилизаций. — М., 1995.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	3
План семінарських занять	4
Орієнтовна тематика рефератів.....	9
Список літератури.....	12

Відповідальний за випуск *Ю. В. Нешкуренко*
Редактор *Т. М. Тележенко*
Комп'ютерне верстання *Г. В. Макуха*

МАУП

Зам. № ВКЦ-2501

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП